

Universiteit
Leiden
The Netherlands

Provo van de politieke pornografie: leven en werk van Bernhard Willem Holtrop.

Driessen, F.J.A.

Citation

Driessen, F. J. A. (2024, October 9). *Provo van de politieke pornografie: leven en werk van Bernhard Willem Holtrop*. Retrieved from <https://hdl.handle.net/1887/4094529>

Version: Publisher's Version
License: [Licence agreement concerning inclusion of doctoral thesis in the Institutional Repository of the University of Leiden](#)
Downloaded from: <https://hdl.handle.net/1887/4094529>

Note: To cite this publication please use the final published version (if applicable).

CURRICULUM VITAE

Frenk Driessen volgde tussen 1979 en 1984 de hbo-opleiding tot grafisch en typografisch ontwerper aan de Koninklijke Academie voor Beeldende Kunsten te Den Haag. Daarna werkte hij onder meer als wetenschappelijk illustrator en grafisch ontwerper bij wat tegenwoordig het Naturalis Biodiversity Center heet.

Vanaf 2012 studeerde hij geschiedenis aan de Universiteit van Amsterdam en doorliep als ‘excellent student’ het honoursprogramma. Belangstelling voor gebonden grafische kunst leidde tot grote interesse in de geschiedenis van de politieke spotprent en, in het verlengde daarvan, de botsingen tussen satire en de grenzen van de vrijheid van meningsuiting.

Nadat Driessen in 2016 de mastertitel behaalde, verklaarden prof. dr. Henk te Velde (Universiteit Leiden) en dr. Niek Pas (Universiteit van Amsterdam) zich bereid promotieonderzoek naar leven en werk van perstekenaar Bernhard Holtrop (1941) te begeleiden. Het onderzoek mondde uit in het proefschrift *Provo van de politieke pornografie. Leven en werk van Bernhard Willem Holtrop*, waarmee Frenk Driessen op 9 oktober 2024 promoveerde aan de Universiteit Leiden.

PERSOONSNAMENREGISTER

- Amptmeijer, Herman • 95
Ankersmit, Johan • 29
Anne Marie van Denemarken, prinses • 90
AnoNe • *zie* Simek, Martin
Appel, Karel • 56
Aristidès, Frédéric 'Fred' • 67, 127
Armando • 74
Auden, Wystan Hugh • 135
- Balhuizen, Johannes • 21
Balhuizen, Margaretha • 21
Beatrix, prinses/koningin • 87, 90, 166, 176, 182, 227
Beauvoir, Simone de • 108
Beernink, Henk • 267, 302
Beethoven, Ludwig van • 40, 147
Behrendt, Fritz • 142-144, 177
Benedictus xv, paus • 28
Berjeaut, Julien 'Jul' • 194
Bernhard van Lippe-Biesterfeld, prins • 27, 31, 176, 227
Bernier, Georges • 65-67, 70, 91, 107-108, 113-114, 126-128, 148-150, 156, 164-168, 187-188, 215, 226
Berry, Chuck • 51
Bertrams, Joep • 193-194
Beusekom, Wim van • 140, 145
Biard, Gérard • 207-208, 210-211, 284
Bibeb • 106, 199
Bletz, J.A. • 124
Blondeaux, Georges 'Gébé' • 68-69, 107-108, 111, 114, 186-188
Bluitgen, Kåre • 191
Boomen, Gerard van den • 102
Borrebach, Hans • 146
Bos, Wouter • 194
- Bosch, Jeroen • 41
Boswijk, Fenmo • 50
Boucq, François • 217
Bougrab, Jeanette • 209
Bouman, Bert • 81
Bourdieu, Pierre • 165
Bourgeois, Christian • 184-185
Bouwmann, Evert Dirk • 34
Bouwmann-Hioolen, Cornelia • 35
Bouyeri, Mohammed • 191
Brandt, Willy • 131
Brandt Corstius, Hugo • 83, 190
Brath, Medi 'Mette' • 16-18, 131-132, 140-141, 150-151, 155-156, 171, 204
Bresser, Jean-Paul • 58, 145
Bretécher, Claire • 164
Brood, Herman • 75
Brugsma, Willem • 150
Bruni-Sarkozy, Carla • 207
Brunt, Lodewijk 'Lo' • 52-54
Brusse, Jan • 138-139
Brusse, Marie Joseph • 138
Brusse, Mark • 18, 138-140, 144, 146
Brusse, Peter • 138
Bueren, Peter van • 154
Buikhuisen, Wouter • 84
Bukowski, Henry Charles • 155
Büller, Nico • 52-54
Bullock, Alan • 49
Burroughs, William • 269
- Cabut, Jean 'Cabu' • 68-69, 108, 111, 114, 126, 148, 161, 171, 186-189, 192, 203, 208, 217
Cachet, Frans Lion • 25
Campert, Remco • 56, 103, 119
Carmiggelt, Simon • 119

- Castro, Fidel • 64, 113
 Cavanna, François 'Sepia' • 65-70, 91, 108, 114-115, 126-127, 149, 164-165, 187-188, 215, 223, 225-226
 Cavanna, Luigi • 65
 Cayat, Elsa • 208
 Cazeneuve, Bernard • 205
 Céline, Louis-Ferdinand • 67, 174
 Charbonnier, Stéphane 'Charb' • 187, 192-194, 201-203, 205, 207-209, 212, 214-215
 Charvin, Marguerite • 65
 Chevallier, M.J. • 24-25
 Chirac, Jacques • 185
 Choron • *zie* Bernier, Georges
 Cieślewicz, Roman • 98, 109, 158
 Claeys, Herman • 119
 Claus von Amsberg, prins • 87, 90, 166
 Clausen, J. • 90
 Clay Wilson, S. • 99, 104, 155
 Clayton, Tim • 12-13
 Cohen, Mischa • 7, 202, 204-205, 207
 Cohn-Bendit, Daniel • 109-110
 Colijn, Hendrik • 27, 29
 Collignon, Jos • 190, 193
 Coltrane, John • 75
 Colucci, Michel • 165
 Coluche • *zie* Colucci, Michel
 Constantijn, Griekse prins • 90
 Coulibaly, Amedy • 203, 217
 Cremer, Jan • 100, 138-139, 145
 Crumb, Robert • 99-100, 104, 128, 155, 219

 Dali, Salvador • 49
 Dam, Johannes van • 102
 Dante Alighieri • 201
 Dargaud, Georges • 167
 Darnton, Robert • 9
 Daumier, Honoré • 13
 Davidson, Steef 'Steve' • 104-105
 Debord, Guy • 85
 Deforges, Régine • 135
 Dekkers, Wandert • 93
 Delfgaauw, Bernard • 121-122
 Delporte, Christian • 13
 Destouches, Louis Ferdinand • *zie* Céline, Louis-Ferdinand
 Dexter, Raisa • 8
 Diddle, Bo • 51

 Dijk, Arno van • 79
 Dijkhuizen, Guus • 119, 131
 Dijs, Dick J. • 76-77
 Dingsdag, Pierre • 93, 120, 124
 Dirksen, Ernst 'Boet' • 36
 Dirksen, Theo • 36
 Dodeweerd, Herman Dirk van • *zie* Armando
 Domenach, Jean-Marie • 185
 Donkers, Jan • 83, 128
 Donner, Piet-Hein • 191
 Dop, Cees van • 76
 Driel, J. van • 8
 Duijn, Roel van • 84-85, 87-88, 91, 95-96, 153-154
 Dulk, Cor den • 76
 Dumas, Roland • 170
 Dutschke, Rudi • 143

 Ege, Ole • 147
 Eijkelboom, Jan • 106
 Eik, Jaap van • 78
 El Rhazoui, Zineb • 201
 Elder, Will • 99
 Elizabeth, koningin • 205, 209
 Elskens, Ed van der • 55-56

 Faur, Jean-Pierre • 136
 Ferdinandusse, Rinus • 83, 106
 Ferlinghetti, Lawrence • 155
 Feuilletau de Bruyn, W.K.H. • 37
 Fieschi, Simon • 208
 Fontana, Lucio • 74
 Forcadell, François • 177, 186
 Foroutanain, Farhad • 193
 Fortuyn, Pim • 191
 Fourest, Caroline • 192
 Fournier, Pierre • 114, 149
 Frank, Heda • 34
 Frank, joodse onderduiker • 34
 Freriks, Philip • 144
 Freud, Sigmund • 162
 Frey, Roger • 108
 Frieling, Eugénie • 36

 Gainsbourg, Serge • 168, 208
 Gans, Jacques • 102
 Gaulle, Charles de • 62-63, 109-111, 113-114, 142, 148-149, 164, 224

- Gaulle, Yvonne de • 108
 Geele, Mohamed • 202
 Gennep, Rob van • 101, 103
 George, Mary Dorothy • 12
 Gerber, Paul • 153
 Gerdes, Eduard • 24
 Gillray, James • 12-13
 Giroud, Françoise • 63
 Giscard d'Estaing, Valéry • 164
 Godefroy, Jean-Cyrille • 186
 Goebbels, Joseph • 143
 Goede, Julius 'Giulio' de • 78-79, 81
 Goedhart, Frans • 91
 Goedhart Bakker, Ilonka • 78
 Gogh, Theo van • 190-191, 193, 198
 Gogh, Vincent van • 225
 Goldstein, Al • 147
 Gootjes, Teo • 193
 Gorey, Edward • 155
 Goscinnny, René • 108
 Goursolas, Frédérique • 169
 Graaf, Volkert van der • 191
 Grashuis Deves, Teunis Klaas • 22
 Greer, Germaine • 134-135, 147
 Groen, Bob • 140, 144
 Groen, juffrouw • 44-45
 Groensteen, Thierry • 13
 Groot, Elisabeth • 141, 147
 Groot, Jaco • 91, 100, 102-103, 115, 135, 141, 147, 154, 185
 Grootveld, Robert Jasper • 85-87, 93, 96, 103, 153
 Grosz, George • 64, 74
 Gruijters, Hans • 177
 Guevara, Che • 216
- Haaren, Jan van • 81
 Haas, Tadzik de • 75
 Haenel, Yannick • 217
 Hahn, Albert (senior) • 13, 41
 Haley, Bill • 50
 Hall, Gijs van • 87, 92, 224
 Hardy, Oliver • 158
 Hayden-Guest, Anthony • 162
 Haynes, James 'Jim' • 134-135, 146-147
 Heartfield, John • 60
 Heijningen, Grietje van • 106, 139, 141, 145
 Hekma, Gert • 14
- Henderikse, Jan • 74
 Hermans, W.F. • 83
 Hiddema, Theo • 53
 Hindenburg, Paul von • 29
 Hirsch Ballin, Ernst • 191-192, 196
 Hirsi Ali, Ayaan • 192, 202
 Hitler, Adolf • 29, 32, 60, 113, 143
 Hofland, Henk J.A. • 103, 143
 Hollande, François • 211
 Holtrop, Alexander • 156, 158, 167, 204-205, 223
 Holtrop, Antje • 22
 Holtrop, Bernhard Willem • *passim*
 Holtrop, Elisabeth 'Lies(beth)' • 26-27, 36, 40, 48, 50, 141
 Holtrop, Fenna • 22
 Holtrop, Harmen • 23
 Holtrop, Jan • 26-27, 31, 40, 47-48, 50, 61, 116, 132
 Holtrop, Jeannette 'Jeane' • 26-27, 35, 40, 46-47, 49-50, 75
 Holtrop, Roelf • 15, 17, 22-23, 26-27, 31-41, 43, 47-50, 82, 101, 132-133, 221
 Holtrop, Sarah • 156, 158, 196, 223
 Holtrop, Willem (junior) • 26-27, 36, 39-40, 47, 50, 132-133, 160
 Holtrop, Willem (senior) • 22
 Holtrop-Huisingh, Elma • 40, 47, 50, 116
 Holtrop-Keur, Krina 'Ina' • 47, 50, 160
 Honings, R. • 8
 Honoré, Philippe • 203, 211
 Hooghe, Romeyn de • 11
 Huges, Bart • 93
 Huizinga, Johan • 85
 Hundertwasser, Friedensreich • 74
 Hunt, Lynn • 9
- Jacobus II, koning • 11
 Jansen, Fons • 227
 Jansen, Tom • 193
 Jaring, Cor • 102-103
 Jefimov, Boris • 41
 Jensen, Irene • 166
 Jensen, Rich • 166
 Joensen, Bodil • 147
 Johnson, Lyndon B. • 101, 121-122
 Jones, Jeff • 158
 Jong, Jacqueline de • 151
 Jordaán, Leendert J. • 41

- Juliana, prinses/koningin • 27, 31, 94-95, 97,
 117, 120, 122-123, 125, 154, 166, 176, 178,
 222, 227
 July, Serge • 169
 Jungschleger, Ineke • 140

 Kaal, Ron • 100
 Keeler, Christine • 90
 Kennedy, John F. • 121, 158
 Khanh, Nguyen Manh 'Khánh' • 56
 Khomeiny, Ruhollah • 183-184
 Kitchen, Dennis • 155
 Klein, Yves • 74
 Kleine, Geert Willem • 32
 Kneefel, Peggy • 51
 'Ko de Jager', onderduiker • 34
 Kopelman, Denise • 144
 Korteweg, Ariejan • 205-206
 Kortlang, Cees • 48-49, 58
 Kouachi, Chérif • 203, 217
 Kouachi, Saïd • 203, 217
 Kousbroek, Rudy • 56, 140, 179, 182
 Kray, Hein • 41
 Krieken, Jan van • 72
 Kroum, Suzanne • 62, 173
 Kruk, Marijn • 204
 Kubler, Ursula • 159
 Kuipers, Giseline • 9, 14
 Kuit, Carla • 95
 Kusters, Paul • 193
 Kuyper, Abraham 'Albert' • 19-21, 24, 35
 Kuyper, Herman Huber • 20

 Laloux, Daniel • 159
 Lammers, Han • 102
 Lammertink, Harry 'Yrrah' • 56, 106
 Lampe, George • 106
 Lampe-Soutberg, Elisabeth • *zie* Bibeb
 Lamy, Pascal • 211
 Lançon, Philippe • 208
 Lang, Jack • 181
 Le Corre, Angélique • 284
 Le Pen, Jean-Marie • 174-176, 186
 Le Pen, Marine • 174-175, 205-206, 209, 211,
 214, 218
 Le Tiec, Jean-Marie 'Azerthiope' • 159
 Leemans, Inger • 8
 Léger, Laurent • 207

 Leijer, Jeroen de • 193
 Lek, Bram van der • 117
 Lenica, Jan • 109
 Levy, William 'Bill' • 134, 147
 Lewis, Jerry Lee • 51
 Liepmann, Heinz • 29
 Limburg Stirum, Johan Paul van • 55
 Little, Malcolm • *zie* Malcolm X
 Little Richard • 49, 51
 Llewellyn, J. • 9
 Löb, Kurt • 81, 96
 Lodewijk, Martin • 178
 Lodewijk xiv, koning • 11
 London, Julie • 90
 Loup, Jean-Jacques • 169
 Louw, André van der • 55
 Louw, Tientje • 159
 Low, David • 41
 Luns, Joseph • 166
 Lussanet de la Sablonière, Paul de • 18, 91,
 138-140, 144-146
 Luther, Maarten • 11
 Luzier, Rénald 'Luz' • 194, 205, 207, 210, 212
 Lynch, Jay • 155

 Maggiori, Claude • 168-169
 Malcolm X • 63, 216
 Malka, Richard • 188, 207, 210, 217-218
 Malsen, Ferdinand Willem van (senior) •
 105
 Malsen, Willem van • 17-18, 90, 93, 100, 103,
 105-109, 111, 113, 115, 138-141, 144-146, 150-
 152, 177, 223
 Mansfield, Jayne • 51
 Manzoni, Piero • 74
 Marcellin, Raymond • 148-149
 Marcuse, Herbert • 85
 Marie-Antoinette van Oostenrijk, koningin •
 9
 Martin, Don • 99
 Martin, Jeppesen Victor • 90
 Mazurier, Stéphane • 13
 Meier, Henk J. • 79, 81
 Merkel, Angela • 197
 Metz, Hans • 87-88, 92-94, 96-97, 120-122,
 124-125, 166
 Meurisse, Catherine • 205
 Missoffe, François • 109

- Miterrand, François • 148, 169, 181, 185-186
 Moenaert, Jacques • 193
 Mondriaan, Piet • 225
 Mook, Huib van • 37
 Moscoso, Victor • 128
 Moulin, Jean • 209
 Muehl, Otto • 162-163, 223
 Mulder, Dirk • 23
 Müller, Frits • 56
 Muller, Peter J. • 90-91, 134
 Munnik, Jan Daniël van der • 22, 36
 Munnik, Tineke van der • 36
 Mussert, Anton • 38
- Napoleon Bonaparte • 12
 Nekschot, Gregorius • 18, 190-191, 193-194,
 196-198
 Neville, Richard • 152
 Newton, Helmut • 219
 Nicolino, Fabrice • 208
 Nieuwenhuijs, Constant • 84-85
 Nieuwenhuis, Ivo • 13
 Nimwegen, Lou 'Leendert' van • 94, 97, 122-
 124
 Noordhoek, Wim • 128
 Novi, Jean • 65, 67
- O'Donoghue, Michael • 104
 Opland • 76, 144, 177
 Opstal, Alexander van • 49
 Opstal, Dik van • 49
 Opstal, Hans van • 49
 Opstal, Lies van • 49
 Ory, Pascal • 13
 Ostra, Paul • 100
 Ourrad, Moustapha • 210-211
 Overbeeke, Pieter • *zie* Ostra, Paul
- Pahlavi, Mohammad Reza • 183
 Panneman, Martje • 26
 Papon, Maurice • 61
 Parisi, Jean-Marc • 13
 Parmentier, Wilhelmina • 21
 Pasolini, Pier Paolo • 10-11
 Pasqua, Charles • 185, 198, 224
 Pauvert, Jean-Jacques • 10, 57, 63, 110
 Peet, Paul • 42, 44
 Peet, Samuel • 42
- Peeters, Henk • 74
 Pellerin, Fleur • 210
 Pelloux, Patrick • 207, 209-210
 Pétillon, René • 193
 Pinochet, Augusto • 220
 Plantureux, Jean 'Plantu' • 170, 224
 Poetin, Vladimir • 206
 Polac, Michel • 168
 Polat, Ali Riza • 217
 Pompidou, Georges • 108, 111, 113-114, 148,
 164
 Poniatowski, Michel • 166-167
 Pontiac, Peter • 104
 Poppinga, Jantje • 22
 Presley, Elvis • 51
 Pronier, Raymond • 184
- Raemaekers, Louis • 13
 Ranitz, Ariane de • 13
 Reberg, David • *zie* Gerber, Paul
 Reich, Wilhelm • 162
 Reiser, Jean-Marc • 13, 69, 108, 111, 114, 119,
 128-129, 149, 156, 161-162, 171
 Reve, Gerard Kornelis van het • 119, 125, 191
 Rey, Corinne 'Coco' • 203, 214, 220
 Ridder, Willem de • 90-91, 128, 134, 152-153,
 160
 Riel, Harm van • 91
 Rietveld, Gerrit • 72
 Righart, Hans • 222
 Robert, Denis • 215
 Rodriguez, Spain • 104
 Rose, Flemming • 191, 202
 Rousseau, Jean-Jacques • 209
 Roussel, Henri • 114, 127, 135, 164, 188, 214
 Rubinstein, Renate • 55
 Rushdie, Salman • 18, 183-185, 192, 202
 Rutte, Mark • 198, 211
- Sade, Donatien Alphonse Markies de • 10, 96,
 219, 227
 Samkalden, Ivo • 166
 Sarkozy, Jean • 189
 Sarkozy, Nicolas • 189, 209, 218
 Sartre, Jean-Paul • 108, 169
 Scarfe, Gerald • 65
 Schaap, Ted • 76
 Schalit, Jean • 110

- Schat, Peter • 94-95, 125
 Schimmelpennink, Luud • 86
 Schiphorst, Elmar • 159
 Schippers, Wim • 103
 Schlahman, Piet • 32
 Schoonhoven, Jan • 74
 Schot, Bas van der • 193
 Schouten, Jan • 38
 Schröder, Peter • 91, 128, 150-151
 Schröder Sonnenstern, Friedrich • 74
 Schwitters, Kurt • 74
 Scorsese, Martin • 185
 Servan-Schreiber, Jean-Jacques • 63
 Shelton, Gilbert • 104, 128
 Sher, Lou • 153
 Shrimpton, Jean • 134
 Simek, Martin • 190
 Sinclair, Anne • 207
 Sinet, Maurice (Siné) • 12, 17-18, 57, 62-65, 73, 91, 106, 108, 110-111, 113, 115, 144, 153, 164, 168, 173, 186-187, 189, 216, 227
 Sinninghe Damsté, J.S. • 120-121
 Smet, Peter de • 178
 Soekarno • 38
 Solo, Mano • 208
 Sonneveld, Wim • 227
 Soudijn, Karel • 83
 Soulas, Philippe • 169
 Soupault, Ralph • 174
 Sourisseau, Laurent 'Riss' • 207, 212, 214-217
 Spier, Jo • 41
 Springer, Frank • 104
 Steen, Jan • 41
 Steenhuis, Henk • 176, 195
 Steinberg, Saul • 12, 62, 64, 106
 Stolk, Rob • 84, 87-88, 93
 Stoop, Olaf • 99-100, 102, 128, 155
 Strijbosch, Wim • 81
 Stuijt, Louis • 154
 Swaan, Abraham de • 125
 Swarte, Joost • 104, 158, 160, 166, 178, 199
- Tabari, al- • 183
 Tajiri, Shinkichi • 147
 Talma, Aritius Sybrandus • 20
 Thompson, S. • 9
 Tjepkema, Almar • 55
 Ton, Delfeil de • zie Roussel, Henri
- Topor, Roland • 57, 68-69, 93, 106-109, 111, 127, 139, 169, 179
 Troelstra, Pieter Jelles • 20
- Uyl, Joop den • 166
- Val, Philippe • 174, 186-189, 192, 215
 Valls, Manuel • 210
 Veen, Fiel van der • 78-79
 Veen, Gerrit van der • 190
 Veil, Simone • 164
 Veldhoen, Aat • 86, 96, 166
 Verburg, Harry • 71, 73-74
 Verheul, dokter • 34-35
 Verlhac, Bernard 'Tignous' • 203, 211
 Vermeij, Max • 198
 Vermeulen, Eddy • 166
 Verwey, Stefan • 193
 Veth, Cornelis • 13
 Vian, Boris • 75, 159
 Villepin, Dominique de • 192
 Vinkenoog, Simon • 55-56, 119
 Vissers, Mirjam • 193
 Voltaire • 209
 Vos, Peter • 83
 Vries, Ali de • 21-23, 151
 Vries, Dirk de • 21, 48
 Vries, Harm de • 22
 Vries, Jan Durks de • 15, 19-21, 23, 221
 Vries, Jan Sipco de • 21
 Vries, Mina Jans de • 19, 22-23, 26-27, 31, 34-35, 38-41, 43, 47, 49-50, 141, 146
 Vries, Pieter de • 21
 Vries, Trijntje de • 22, 36
 Vuillemin, Philippe • 169, 181, 198
- Walravens, Jean-Paul 'Picha' • 93
 Water, Jenke van de • 93
 Weerlee, Duco van • 83, 123
 Weidema, Cornélie • 138
 Wenderhold, Jan • 134
 Weringh, Koos van • 13
 Wessing, Koen • 102
 Westergaard, Kurt • 191-193, 197, 202
 Weston-Vauclair, Jane • 13
 Wijmenga, Elisabeth Jans • 19, 21
 Wilde, Chris van der • 47, 49
 Wilders, Geert • 196, 202, 205-206, 209

PERSOONSNAMENREGISTER

- Wilhelmus, Joop • 134
Willem III, koning • 11
Willem van Oranje, prins • 31
Williams, Heathcote • 134, 162
Williamson, Skip • 155
Winter, Theun de • 93
Wit, Oscar de • 93, 100
Wit, Peter de • 193
Witteveen, H.M. • 24-25
Wolinski, Georges • 16, 68-69, 107-108, 110-
111, 113-115, 119, 129, 156, 167, 171, 186-188,
192, 203, 208, 211, 214
Wolkers, Jan • 119
Wood, Wallace • 104
Wout, Rob(ert) • *zie* Opland
Wulften, Ger van • 179, 191

Zeebroek, Luc 'Kamagurka' • 166, 211-212
Zohoré, Lassane • 182
Zola, Émile • 8, 146

ZAKENREGISTER

- AA Kommune • 162
abortus • 164, 218, 227
Abbess Express • 160
Academie voor Beeldende Kunst en
Kunstnijverheid (ABKK) • 17
Action • 110
affichage • 69, 108, 113, 148-149, 167
Agence France-Presse (AFP) • 219
Akkoorden van Évian • 62
Akkoorden van Grenelle • 111
Aktion • 162
al-insaan al-kaamil • 200
al-Laat • 183
al-'Ouzza • 183
Al-Qaeda • 202-204
Algemeen Handelsblad • 41, 56, 58, 102, 140,
143, 176, 178
algemeen kiesrecht • 28
Algemene Studenten Vereniging
Amsterdam (ASVA) • 143
Algerije • 62, 68-69, 109, 186
Algerijnse onafhankelijkheidsoorlog •
61-63, 110, 171
Alliance Générale contre le racisme et pour
le respect de l'identité Française et
chrétienne (Agrif) • 170
Aloha • 128-129, 149, 153, 160
Alverna • 78
American Forces Network (AFN) • 55
Amputee Love • 166
Amsterdam • 17, 40, 76, 81, 83-84, 86-89, 92-
93, 95, 97, 99, 102, 105-106, 120, 123-125,
129, 140-143, 145-147, 153, 159, 166, 179,
190, 196-197, 211
Rijnstraat • 100
Amsterdamse Palet Vereniging • 166
Amsterdamse pers • 120
anarchisme • 85, 96
anarchist • 84, 210, 221-222, 227
ancien régime • 9, 12
anticonceptie • 134, 170
anticonceptiepil • 133, 218
antipapisme • 226
antisemitisme • 173, 189-190
antisemiet • 173, 218
Anti-Revolutionaire Partij (ARP) • 15, 20, 28-
29, 93
Apeldoorn • 58
Arabieren • 218
Arabisch • 64, 142
Arnhem • 17, 34, 39, 71-72, 74-76, 81-82, 100,
138, 151
Arrondissementsrechtbank • 124-125
Art Brut • 74
Arts in oorlogstijd • 15
Asterix • 99, 128
Atelier Populaire Néerlandais • 199
Au Piloni • 174
Autre Chose • 188
avant-garde • 10, 17, 85, 88, 119, 135-136, 144-
146, 150, 152-153, 216, 223-224
babyboomer • 104, 109
Baden-Baden • 111
Ban-de-Bom-beweging • 84
Barnstein • 173
Bataclan • 215
Bauhaus • 81
beauf • 165
Beeldend Bezig Zijn • 56
België • 32
Bergum • 20-21
Berlijn • 32, 65, 143
Oost-Berlijn • 142

- Bevrijding. Orgaan van de PSP* • 117
 BFM TV • 203
 Bibliothèque nationale de France • 16, 199
 Bijbelgordel • 24
 Bijou Comix • 155
Bikkelacht • 90
Billy the Kid • 101-102, 115
Binky Brown and the Holy Virgin Mary • 155
 Binnenlandse Veiligheidsdienst (BVD) • 97, 120-121
Biografisch woordenboek van het protestants-christelijk onderwijs • 20
Bizarre • 56-57, 63, 65, 69
Blake & Mortimer • 99
 blasfemie • 203
Bodil Joensen. A Summer Day • 147
Bolero • 50
 boogiewoogie • 36
 bourgeoisie • 216
 Bouwvakkersoproer • 92, 97
 Brazilië • 113
 Bretagne • 204, 210
 British Museum • 12
 Brussel • 119
 Bürgerschreck • 84
 café • 102-103, 113, 146, 159, 200, 205, 216
     café au Métro • 205
     café des Blei Mor • 204
     café Het Knijpen • 145
     café La Palette • 131, 138, 151
     café La Place Blanche • 159
     café Le Cyrano • 159
     café Le Procope • 179
     café Le Sauvignon • 158
     café Scheltema • 102
Candy • 134
Captain Pissgumms and His Pervert Pirates • 104
 cartoon • 80
     Cartoon 65 • 79
     cartoonist • 14, 62-63, 79, 191
     Deense cartoons • 191-194, 200, 202, 217
 censuur • 7, 14, 83, 108, 113, 148, 151, 178, 193
     formele censuur • 14
     informele censuur • 14-15
     preventieve censuur • 14-15
     repressieve censuur • 14-15
     zelfcensuur • 15, 193, 198
 Centrale Opleidingsschool voor Administratief Kader (COAK) • 57-58
Charia Hebdo • 201, 212
Charlie Hebdo • 7, 13-18, 136, 149-151, 161, 164-165, 168-170, 173-176, 186-189, 192-194, 201-212, 214-218, 220
Charlie Matin • 168
Charlie Mensuel • 127, 135, 149, 160, 166-167
Cheerio • 50
 Chevrolet • 26
Chéz les Esthètes • 135-136, 160, 167
Chez les obsédés • 150, 154
 Chicago • 147, 155
Chick • 134
     Chick-arrest • 134, 166, 189
 China • 101
 Choron • 67, 107, 128
     professeur Choron • 107
     Rue Choron 4 • 67
 Christelijk-Historische Unie (CHU) • 28
 Christelijk Lyceum Delft • 49
 Christelijk Lyceum Harderwijk • 40, 48, 105
 Christelijk Lyceum Hilversum • 49, 52
Christelijke philanthropie in Nederland • 24
 Christen-Democratisch Appèl (CDA) • 191, 194
 ChristenUnie (CU) • 194
 CIA • 113
Claus von Amsberg, Persona Non Grata • 87
 CoBrA • 74, 84, 225
Coco Bulles • 182
 Codex Iuris Canonici • 28
 cohabitation • 185
Collection 30/40 • 136
 Colombey-les-Deux-Églises • 148
Coluche-Hebdo • 165
 Columbia University • 129
 comic studies • 13, 219
 Comiclopedia • 15
 Comics Code • 103
     Comics Code Authority • 100
 comix • 100, 105, 155
 communautarisme • 203
 communisme • 65
 Communistische Partij Nederland (CPN) • 154
 commissie-Donner • 176

- Compagnies républicaines de sécurité (CRS) • 66, 110
- Complainte sans paroles* • 63
- concentratiekamp • 11, 196
- Amersfoort • 32
- Ravensbrück • 33
- Sachsenhausen • 33
- Westerbork • 32
- Confédération générale du travail (CGT) • 110-111
- Conseil français du culte musulman (CFCM) • 192
- conservatisme • 63
- Conservatoire de Châtillon • 197
- Conservatoire de Paris • 197
- consumentisme • 86-87, 103, 154, 163
- coup de poing • 67, 213
- Credit Agricole • 179
- Cronique d'une vache espagnol* • 126
- cultural transfer • 12, 136
- cultureel gidsland • 56, 144, 146, 223, 225
- culturele studies • 13, 219
- dadaïsten • 74
- Dag van de Anarchie • 87, 97
- Das Vaterland* • 29
- De Bunker • , 32-33
- De dood is altijd een vorm van amusement geweest* • 105
- De duivelsverzen* • 18, 183
- De Gezonde Roker • 190
- De Gouden Gems • 42
- De Groene* • 102
- De Houten Pomp* • 41
- De Kameleon • 75
- De koele woede van Bernhard Holtrop* • 16
- De Kosmos • 162
- De la misère en milieu étudiant considérée sous ses aspects économique, politique, psychologique, sexuel et notamment intellectuel et de quelques moyens pour y remédier* • 109
- De Legerkoerier* • 59, 77, 145
- De lotgevallen van Piet Por* • 129, 149
- De nieuwe jongen* • 78
- De Nieuwe Linie* • 76, 102, 115, 135, 150-151, 154, 158-159, 227
- De Nijenhof • 26-27, 31, 36, 39, 160
- De Notenkraaker* • 41
- De Opstoot* • 189-190, 225
- De Paniekzaaier* • 154
- De Pauwenhof • 50-51, 92, 141
- De Roskam* • 41
- De Rotterdammer* • 76
- De Spiegel* • 41, 76
- De Telegraaf* • 102
- De Tijd* • 154
- De Topeloeng* • 156
- De Tribune* • 29
- de Volkskrant* • 140, 144-145, 158, 190, 193, 205
- De Vrije Fries* • 20
- De Vrolijke Zelfmoord* • 154
- De Waarheid* • 105, 154
- De Wereldreis van Rik en Klaartje* • 161
- De zoon van Hemma* • 100, 179
- De Zwijger* • 219
- Deadlines* • 178
- Deadlines des 60's aux 90's* • 178
- Déclaration des droits de l'homme et du citoyen • 174
- deconstructie • 136
- Delpher • 15
- Delft • 49
- Democratisch Socialisten '70 (DS'70) • 91
- Den Bosch • 17, 81-82, 88, 92-93, 96-97, 100, 181
- Den Haag • 15, 21, 48, 95, 200
- Den Helder • 116
- Denemarken • 132, 191
- dessinateur de presse • 14
- Dessins panique* • 107
- détournage • 136
- Dick Bos* • 41
- dienstplicht • 17, 36, 55, 57, 62, 68-69, 71, 97, 222
- Doleantie • 24
- Dolet Gazet* • 160
- Dordts Dagblad* • 76-77
- Drente • 171
- dr. Aletta Jacobslyceum • 52
- dr. Aletta Jacobscollege • 52
- Droit de réponse* • 168
- Druzen • 174
- Duitsland • 32, 48, 52, 111, 215
- Eagles of Death Metal • 215
- Éditions Cornélius • 181

- Éditions du square • 18, 113, 149-151, 164, 167-168, 176, 179
- Éditions Hara-Kiri • 108, 113
- Éditions Kalachnikov • 187-188
- Éditions Pauvert • 113
- Éditions Rotative • 188
- Eerste Golfoorlog • 186
- Eerste Wereldoorlog • 13, 74
- Ego* • 80
- Egypte • 142
- Eigen Wijs. Krant voor jong Nederland* • 56, 58
- Eliminations* • 136
- Elle* • 109
- Elsevier* • 41
- Eric de Noorman* • 41
- Ermelo • 7, 17, 19-20, 22-27, 30-31, 33-35, 39-40, 42, 44-45, 48-50, 55, 72, 75, 92, 105, 141, 151, 178
- Bosbad Ermelo • 27
- Erbarmelo • 24
- Ermelo-Veldwijk • 25
- Kerklaan • 27, 40, 44-45
- Stationsstraat • 23, 26, 33-34
- Wilhelminalaan • 92
- Esclaves de la seringue!* • 160
- Euromania* • 136
- Evergreen Review* • 103-104
- existentialisme • 56
- extreemrechts • 174, 212, 214, 218
- Ezelproces • 125, 191
- Facebook • 219
- fatwa • 183
- Festival international de la bande dessinée d'Angoulême • 199
- Fitna* • 196
- fl.1/2* • 78
- Fluide Glacial* • 164
- Forty dirty drawings* • 132
- Frankfurter Weiberrat • 103
- Frankrijk • 7-9, 12-16, 48, 50, 61-66, 68, 109, 114, 127-129, 140, 144, 146, 148-149, 151-152, 160-161, 164-167, 169, 176-179, 181, 185, 189, 194-195, 198, 202, 204-205, 211-215
- Frans-Indochina • 66, 186
- Friedrichshof • 161-163, 223
- Friesland • 19, 21
- Front de libération nationale (FLN) • 62-63
- Front National (FN) • 185-186
- Futuropolis • 158
- GaiPied* • 224
- galerie • 139
- Galerie 49 • 106
- Galerie Felix • 145
- Galerie Knipscheer • 139
- Galerie Krikhaar • 139
- Galerie Lahumière • 139
- Gallica • 15
- Gandalf* • 119, 131, 189
- gauche caviar • 150
- Gelderland • 7
- Genève • 162
- Gerechtshof • 29, 95, 124-125, 190
- gereformeerd • 19, 35, 41, 221
- bevindelijk gereformeerden • 24, 26
- gereformeerden • 24, 31, 38
- Gereformeerde Kerk Ermelo • 27
- Glorious Revolution • 11
- GNOT • 93
- God • 133, 141, 144, 183, 194, 202, 221
- God, Nederland & Oranje* • 93, 95, 97, 101, 108-109, 117, 121-123, 125, 133, 154, 166, 227
- goeroe • 85, 163
- Gouden Koets • 88-89, 92
- Grand Prix Award • 153
- Grand Prix d'Épinal • 179
- Grand Prix 1995 de la ville d'Angoulême • 198
- Grand Prix 2013 de la ville d'Angoulême • 18, 198-199
- Grand Prix de l'Humour noir • 63, 179
- Prix de l'Humour Noir Grandville • 179
- Grand Prix de l'humour vache • 181
- Grand Prix National des Arts Graphiques 1989 • 179, 181
- Gregorius Nekschots Misselijke Grappen • 190, 195
- Griekenland • 131
- Groningen • 22-23, 40, 52
- Groot-Brittannië • 134, 205
- Groot-Emaus • 25
- groupuscules • 110
- Grove Press • 103
- gymnasium • 22-23, 40, 48, 105

- Haagse Post* • 150
 Hadith • 201, 212
 Hallen • 56
 Hamburg • 147
 happening • 86, 162
Hara-Kiri • 13, 17, 56-57, 61, 65-70, 91, 93, 107-109, 113-115, 119, 126-128, 131, 149, 158, 164-165, 171, 173, 188-189, 211, 219, 223-226
Hara-Kiri Hebdo • 114-115, 135
L'Hebdo Hara-Kiri • 17, 114, 126-127, 148-150
 Harderwijk • 30-31, 36
 Heiligerlee • 22
Herald Tribune • 158
Het Lieverdje • 86
Het Parool • 60, 91, 153, 193-194
het Schone, het Goede, het Ware • 115, 135-136
 Het Stripschap • 178, 181
Het Volk • 29
Het Vrije Volk • 59
 Hilversum • 49-50, 106
 Hipperzweterpamfletjes • 85
Histoires lamentables • 107
 Historisch Beeldarchief Migranten • 51
 Historisch Documentatiecentrum voor het Nederlands Protestantisme (1800-heden) • 15
 Hitlerjugend • 87, 90
Hitler = ss • 196
Hitweek • 90-91, 128, 134, 150, 160
 Hoge Raad • 29, 120, 125
 Holocaust • 196, 198
 homo ludens • 85
 homoseksualiteit • 10, 28
 Hongerwinter • 36
 Hoogezand-Sappemeer • 52-54
 hotel • 55
     Chelsea Hotel • 155
     hotel Du Casque • 145
     hotel Het Roode Koper • 55
     hotel Krasnapolsky • 143
 houtgravure • 12
HP/De Tijd • 176, 195, 227
 Hr.Ms. De Ruyter (c801) • 116
 Humor Studies • 14
Humor uit het soldatenleven • 17, 59
 identity politics • 216
 IJsselmeer • 58, 171
 IJzeren Gordijn • 58
Ik heb altijd gelijk • 84
Ik Jan Cremer • 139
 Île de Groix • 16, 204
Images de la caricature 1989 • 179
 imperialisme • 63, 143, 154, 226
 incest • 135
 Indonesië • 38
 Informatie Dienst Inzake Lectuur (Idil) • 28
 Inktspotprijs • 195, 215
     Inktspotprijs 2006 • 195, 200
Inspire • 202
 Institut Néerlandais • 178
 Instituut Hommes • 17, 52-55, 61
 Instituut Nijenburgh • 50
 Interdepartementale Werkgroep Cartoon-problematiek • 192
 Internationaal Instituut voor Sociale Geschiedenis (IISG) • 15, 51
 Internationaal Perscentrum Nieuwspoor • 200
 Internationale Situationisten (IS) • 74, 84, 90, 94, 109, 136
 internet • 12, 18, 190-191, 195-196, 202, 219
 Intifada • 188
 Iran • 183
 islam • 190, 193-196, 200-202, 204, 212, 214, 217
     islamisten • 206, 215, 218
     Islamitische Staat (IS) • 203, 215
     islamofobie • 203
 Israël • 18, 142, 170-171, 174, 195-196, 218
 Ivoorkust • 182
 IWO-depot • 15
 Jan van Schaffelaerkazerne • 30
Jardin des Modes • 109
 Java • 42, 127
 'Je suis Charlie' • 205, 209, 211
Jeugd en Evangelie • 77, 81
 Jeunesse communiste révolutionnaire (JCR) • 110
 joden • 69, 173, 203, 218
 'Johnson moordenaar' • 101, 121-122
 Joop Klepzeikerprijs • 179, 182
 Jordaanoproer • 29
 Jordanië • 142
Journal officiel (JO) • 148

Justine ou les Malheurs de la vertu • 10, 96
Jyllands-Posten • 191-192, 200

kabinet-Balkenende II • 192
 kabinet-Balkenende IV • 196
 kabinet-Beel I • 37
 kabinet-Heemskerk • 28
 Kabouterbeweging • 153
Kamikaze • 158
 Kampen • 57
 kamp Vught • 15, 32-34, 38, 47, 75, 82, 91, 132
 kapitalisme • 63, 85, 226
Kapitein Rob • 41
 karikatuur • 13, 173
   karikaturiseren • 11, 68
 Karl Marx-Universiteit • 129
 katholicisme • 80
 Katholieke Hogeschool Tilburg • 129
Kerstnummer • 83
Kleinfamiliegesellschaft (KFG) • 163
Klootjeskraker • 93
 klootjesvolk • 85, 165
 Koekfabriek Van Delft • 55-56
 Koepelgevangenis Arnhem • 31, 39
 kolonialisme • 63, 226
   dekolonisatie • 61-62, 134, 142
 Koning Willem III-kazerne • 58
 Koninklijke Academie van Beeldende Kunsten (KABK) • 48
 Koninklijke Academie voor Kunst en Vormgeving • 17, 81-82, 96
 Koninklijke Academie voor Schone Kunsten • 139
 Koninklijke Marine • 40, 50, 116
 Koninklijk Huis • 22, 85, 166, 176, 227
Konkret • 103
 Koornbeurs Kazerne • 57
 Kopenhagen • 147
 Koran • 183, 200-202, 212
Koranen og profeten Muhammeds liv • 191
 Kosovo • 188
 Koude Oorlog • 57, 61, 142
 Krupp Comix Works • 155
Kuifje • 128

La douceur du village • 145
L'Assiette au Beurre • 56, 67

La Caricature • 12-13
 La Commission de surveillance et de contrôle des publications destinées à l'enfance et à l'adolescence • 69
La Divina Commedia • 201
 L'Âge d'or • 149
 La Grande Mosquée de Paris (GMP) • 192
La Grosse Bertha • 186-187
La Gueule ouverte • 149-150, 161
 La Ligue islamique mondiale (LIM) • 192
loi
   la loi 49-956 du 16 juillet 1949, modifiée le 23 décembre 1958 • 69, 167
   la loi de 1949 • 66, 70, 108
   la loi du 9 décembre 1905 concernant la séparation des Églises et de l'État • 202
   la loi du 29 juillet 1881 sur la liberté de la presse • 14
La Paix dans le Monde • 136
La vie de Mahomet • 18, 201
 laïcité • 202
   laïcisme • 202
 Laren • 139
Le Canard enchaîné • 67, 175, 193, 208
Le Charivari • 12-13
Le crime, ça paie • 172
 Le Dodin-Bouffant • 127
Le Monde • 159, 170, 188, 224
Le Nouvel Observateur (L'Obs) • 114, 164, 214
Le Point • 114, 192
L'Écho des Savanes • 164
 L'École des beaux-arts • 69, 138, 204
 L'École Estienne • 68
 Leeuwarden • 20-21
 Leidseplein Theater • 145, 147
 Leidse Studenten Raad • 95
 Penfer • 10
L'Enragé • 110-114
Lettre aux escrocs de l'islamophobie qui font le jeu des racistes • 202
 les Anciens • 199
Les aventures du Prince Bernhard • 176, 227
Les aventures de Tom Blanc • 128, 149, 151
Les Cordées • 66-68
Les lois Pasqua-Debré • 185
 les Modernes • 199
Les Trente Glorieuses • 109, 225
Les Versets Sataniques • 184

- L'Express* • 63
Liberaal Reveil • 77, 85, 115, 119, 154, 222
Libération • 15, 18, 89, 126, 159, 168-170, 173-176, 179, 189, 193-194, 199, 204-207, 217, 219-220, 222-225
Libido • 135, 155
Life • 41
Limburgs Dagblad • 145
Linus • 127
     Literatuurmuseum • 15
     literatuurwetenschap • 13, 219
 Lockheed-affaire • 176, 227
 Loppersum • 22, 36
 L'Or du Temps • 135
 Lozenoord • 25
 lsd • 89
Lucky Luke • 99
 L'Union des organisations islamistes de France (UOIF) • 192
Lust en Strijd • 11, 179
 lutheranisme • 204
 Luxemburg • 48
- Maagdenhuisbezetting • 129
 Maarn • 50
 Maastricht • 145
MAD Magazine • 66, 68, 99
 Magisch Centrum Amsterdam • 93, 129, 140
 Maison Descartes • 139
 majesteitsschennis • 7, 95, 120-122, 125, 166
 Manaat • 183
Manifeste des douze • 192
 marche républicaine • 211
Marie-Claire • 109
 Market Garden • 34, 72
 Marum • 22, 42
 marxisme • 120, 142
 materialisme • 9
 Mei '68 • 114, 169, 199
 Mekka • 183
 Meldpunt Discriminatie Internet (MDI) • 194
Melody Maker • 90
Métal Hurlant • 164
 Midden-Oosten • 171
 militarisme • 64, 226
 Milwaukee • 155
Mini Love • 119
Minute • 168
- Mohammedcartoons • 200
 Mohammed, profeet • 18, 170, 183, 191, 193, 200-203, 212-213, 215, 217, 225
Mohicans • 215
 Mons • 61
 Montparnasse • 109
Moord en Doodslag • 178
 moslims • 183, 193-194, 200-202, 208-209, 212
     moslimradicalisme • 211-212
 Mouvement du 22 mars 1966 • 110
 München • 173
- Nadere Reformatie • 24
 nationaalsocialisme • 11, 29, 113, 143, 175-176, 224, 226-227
 nationalisme • 63
     nationalisten • 38, 224
Nato's fifteen nations • 142
 Nederland • 7-8, 13-17, 25, 27-29, 32, 35, 41, 51, 57, 61, 63, 88, 91, 93, 96-97, 99, 101, 104, 117, 121, 129, 134, 140, 142, 145-146, 152, 155, 160, 166, 171, 173, 177, 179, 189-191, 195, 200-201, 205-206, 211, 220
     Nederlands-Indië • 36-38, 42, 55
     Nederlands-Nieuw-Guinea • 60-61
Nederlands Tijdschrift voor de Mensenrechten NJCM • 191
 Nederlandse Hervormde Kerk • 24
New Babylon • 85
 New York • 63, 105, 129, 139, 147, 155-156
 Niedermachungsbefehl • 32
Nieuwe Haagsche Courant • 76
Nieuwe Leidsche Courant • 76
 Nieuw Links • 91
 Noord-Atlantische Verdragsorganisatie (NAVO) • 57, 59, 188
 Noord-Hollands Archief • 15
 Noorwegen • 131-132, 160
 Normandië • 31-32
N'oublions jamais • 179
 Nouveaux Réalistes • 74
NRC Handelsblad • 176, 178-179
nrc.next • 193
 Nul-groep • 74
 numéro des survivants • 212-213
- Olle Kapoen* • 41
OM Home Made Comix • 105

- Oost-Transvaal • 25
 Oosterbeek • 34, 72
Op weg naar het einde •
 openbaar gezag • 7, 95, 123, 125
 Openbaar Ministerie (OM) • 90, 94, 120-122,
 191-192, 194, 196, 198
 opiniedelict • 125
Opzij • 193
 oral history • 15
 Oranje •
   Oranjeklanten • 227
   Oranjekomitee 'De Parel van de Jordaan' •
   88
   Oranje-Nassau • 227
   Oranje-nummer • 87, 92
   Oranjes • 176
   Oranje Vrijstaat • 153-154
 Organisation de l'armée secrète (OAS) • 61-
 62
 Oslo • 131-132, 140
 Overeenkomst van Linggadjati • 37
 Overijssel • 24
 Oz • 103, 152
- Pacifistisch Socialistische Partij (PSP) • 84
 Palais de Justice • 217
 Palestijnen • 174
 Panthéon • 209
Papieren drama's • 181
Pardon • 93, 103
 Parijs • 16-17, 56-57, 61-62, 65, 67-69, 74, 97,
 107-111, 115, 128-129, 131, 135, 138-140, 144-
 147, 150, 154, 156, 160, 162, 168, 171, 178,
 189, 203-204, 211, 215, 217, 227
   avenue de Maine • 150
   rue de la Gaité • 109, 141, 150
   rue des Abbesses • 156, 160
   rue du Cardinal Mercier • 150
   rue Etienne Dolet • 160
   rue Germain Pilon • 156, 160
   rue Saint-Sulpice • 115, 150
 Parijse Kwartet • 18, 138, 140, 144-145, 178
Paris Match • 109
Paris Saloon • 18, 144-146, 178
   '35 brieven' • 144
   'La nuit des joueurs de football of Sacha
   in wonderland' • 144
   'Vijf dagen Parijs' • 144-146
- 'Fragmenten' • 145
 Parti communiste français (PCF) • 111
 Partij voor de Vrijheid (PVV) • 198
Passages • 184-185
Peanuts • 127
 pedoseksualiteit • 135
Pep • 99
 performance • 162
 Permuseum • 196-197
 perstekenaar • 7-8, 12, 14, 17-18, 57, 59, 61-63,
 85, 91, 101, 142, 170, 176, 190, 194, 198, 202,
 211, 216, 220-221, 226
 Perzië • 183
Pharetra • 122
Phoebe Zeitgeist • 104
Pietje Bell • 41
Pilote • 99, 108
Plaisir d'Esthète • 136
*Play Power. Ontdekkingsreis door de inter-
 nationale underground* • 152
Playboy • 103-104, 131, 164
Plein • 77
Poignées d'amour • 181
 Polen • 32, 69, 98, 108
Politiek in Prent 2006 • 200
 Politionele Acties • 42
Pols • 77
 pornografie • 8-10, 14, 28-29, 74, 96, 104, 108,
 135, 143, 146, 153, 178, 221, 223, 226-227
 politieke pornografie • 7-10, 14, 94-96,
 101, 113, 117, 143, 151, 166, 169, 178, 190,
 218-219, 225-227
 Prix Alph Art de l'Humour • 181, 198
 proletariaat • 85, 216
Propria Cures • 17, 77, 83, 90-91, 99, 105, 118,
 125, 154, 227
 prostitutie • 8, 28
   prostitutuee • 90, 144
   raamprostitutuee • 94, 97, 122-123, 154, 222,
   227
 Provo • 17, 81, 84-95, 97, 99, 102, 105, 115, 120-
 123, 128-129, 137, 153, 223-224, 227
Provo • 17, 83, 87-88, 91-93, 95, 97, 99, 105,
 121, 154
Provocatie • 84, 87, 99
Provoklammatie • 95
 Provotariaat • 85

- racisme • 63, 154, 170, 185, 191, 194, 203
Radikaal. Weekblad voor socialisme en vrede • 101, 117-119, 154
Ratio • 81
 'ready made' • 97
 Real Free Press • 99, 102, 104, 128
Real Free Press Illustratie • 104
 Rechtbank • 119, 124-125, 170, 175, 190, 193
Record Mirror • 90
 Reno • 155
reparution • 214
Révolution nationale • 224
Rex Morgan • 158
 Republiek der Zeven Verenigde Nederlanden • 11
 Regionaal Archief Zuid-Utrecht • 15
 Réveil-vroomheid • 24
 revolutie • 111, 183
     Cubaanse Revolutie • 64
     Franse Revolutie • 9, 111, 179
     seksuele revolutie • 10, 14, 17, 103, 132-134, 140, 146, 153, 219, 223
     wetenschappelijke revolutie • 9
Revue de Presse • 135-136, 168
Rhapsody in Blue • 36
 Rijksbureau betreffende de bestrijding van den handel in vrouwen en kinderen en van den handel in ontuchtige uitgaven • 28
 Rijksuniversiteit Groningen • 22, 32, 52
 Rijksvoorlichtingsdienst (RVD) • 181-182
 Rio de Janeiro • 113
ritals • 65
Robbedoes • 128
Rock Around the Clock • 50
 rock-'n-roll • 50
 Roermond • 57
Roodbaard • 99
 rooms-katholieke kerk • 77, 170, 226-227
 Rooms-Katholieke Staatspartij (RKSP) • 28
 rotaprint • 86
 Rotterdam • 36, 40, 76, 177
Rotterdams Dagblad • 193
Roza's Lotgevallen • 99
Ruimte voor ons... • 76
 Rushdie-affaire • 184, 190
Rust en Orde • 154
 Salem • 25, 48
 Salon international du dessin de presse et d'humour de Saint-Just-le-Martel • 181
 Salt Lake City • 155
 Salzburg • 139
 San Francisco • 155
Saturday Evening Post • 103
 Schiedam • 178
 schismatici • 201
School Girl • 153
 Schoondijke • 21
 Schule des Sehens • 139
Screw • 134, 147
 Selbstdarstellung • 162-163
 Service du Travail Obligatoire (STO) • 65
 Sexual Egalitarian & Liberatarian Fraternity (SELF) • 146, 153
 Shakespearian Debating Society • 155
 sharia • 183, 212
 Sheherezade • 75
 Sicherheitsdienst • 31-32, 34
 Sicherheitspolizei • 34
 Simavi • 27
Siné Hebdo • 189
Siné Massacre • 63-64, 73, 101, 110, 216
Siné Mensuel • 189, 204, 220
 sinterklaas • 87
     Klaas komt • 87
     sinterklaasfeest • 87
     Sinterklaas Kartoentje • 59
Sjaloom • 77, 81, 102
 sjiieten • 183
 smalende godslastering • 29, 125
 Sociaal-Democratische Arbeiderspartij (SDAP) • 20
 Socialistische Jeugd (SJ) • 120
 Society for giving effect to his majesty's proclamation against vice and immorality • 11
 Society for the suppression of vice • 11
 soennieten • 183
 soera *De Ster* • 183
 Sonneheerdt • 25
 Sorbonne • 110, 113
 Sovjet-Unie • 57
Spaken in de wielen van de Gouden Koets • 87-88, 92
 Staatkundig Gereformeerde Partij (SGP) • 28

- Stadskanaal-Pekelderweg • 21
 Stedelijk Museum Schiedam • 178
 steendruk • 12
 Steendrukkerij De Jong • 106
 Stichting Kunstliga Ermelo • 178
 Stichting Pers & Prent • 195, 200
Storm over Batavia • 159
 Stripdagen • 181
 Stripschapprijs • 181-182
Stripschrift • 181
 striptekenaar • 14, 65, 160, 176, 199
 Studenten Sociëteit Olofspoort • 90
 Studentenvakbeweging (svb) • 95, 118, 120, 143
Suck. The First European Sex Paper • 134-135, 146-147, 153
 Suez • 186
 Sumatra • 42
 surrealisme • 49, 57
Suske en Wiske • 128
 Syrië • 142

Taboe • 55-56
Tante Leny presenteert • 160
 T-Ford • 19, 26
 Teheran • 192
 TeldersStichting • 77, 115
 thé dansant • 52, 54
The Girl Can't Help It • 50-51
The Knickerbocker Weekly • 60
The Last Temptation of Christ • 185
The Limits to growth: a global challenge • 154
 The Moans • 75
The New York Times • 217
The New Yorker • 12
The untold story • 157-158
 Tietjerksteradeel • 19-20
 Tilburg • 129
 Tokio • 121, 147
Tom Poes • 41
Topor paniek • 106
Tous les malades • 161
 train à grande vitesse (tgv) • 204
 transgressie • 9
Traquenards & mélodrames • 157
Trouw • 41, 60, 76, 101-102, 193
 Tunis • 69
Tussen de Rails • 55

Tutti Frutti • 51
 Tweede Kamer • 191, 196, 198
 Tweede Wereldoorlog • 7, 11, 15, 17, 27, 32, 42, 55-56, 66, 71, 75, 83-84, 87, 90-91, 109, 131-132, 155, 189-190, 222, 224-226
Twen • 55
 Twitter • 219

 underground • 100, 104, 115, 147, 152, 222
     undergroundstrip • 17, 100, 104, 151, 219
 Underground Press Syndicate (ups) • 105
 uitgeverij • 101
     Bruna • 140, 145, 179
     De Harmonie • 11, 154, 159, 227
     Polak & Van Genneep • 101, 142, 154
     Thomas Rap • 103, 129, 131-132
     Van Holkema & Warendorf • 152
     XTRA • 191
Un bon dessin vaut mieux qu'un long discours • 177
 Union nationale des étudiants de France (UNEF) • 110
 Union pour la Défense de la République • 113
 Université de Paris VIII • 135
 Université de Vincennes – Saint-Denis • 135
 Université Paris Nanterre • 109-110, 129
 Universiteit Leiden • 95
 Universiteit Utrecht • 106
 Universiteit van Amsterdam • 15, 129
 Urgentienota milieuhygiëne • 154
uswa hasana • 200
 Utrecht • 105

 Van Heutsz-monument • 97, 122
 Veendam • 26
 Veldwijk • 24-25
 Veluwe • 34
 Verenigde Staten • 12, 18, 50, 63, 84, 100, 103, 105, 110, 121, 143, 155
Vergaard uit alle windstreken • 77
 verlichtingsfilosoof • 10, 227
 verlichtingsideeën • 10
 Vichy-regime • 174, 224
Vier politieke tekenaars: Behrendt, Van Malsen, Opland en Willem • 177
 Vietnam • 87, 91, 97, 105-106, 110, 121, 154
     Vietnamese onafhankelijkheidsoorlog • 66

- Vijftigers • 225
- Vlaams Cultuurhuis de Brakke Grond • 181
- Volkspartij voor Vrijheid en Democratie
(vvd) • 77, 115, 198, 222
- Voor het leven getekend?* • 178
- Voorburg • 21
- Voorwaarts • 120
- Vrij Nederland* • 53, 60-61, 77, 105-106, 176,
207, 227
- Vrijdenkersruimte • 198
- Vrije Universiteit • 15, 21, 122
- Watersnoodramp • 48
- Weense Aktionisme • 162
- Weg met de varkens. 500 jaar opruiend
tekenwerk verzameld en ingeleid door
Willem* • 18, 142-143, 171
- Wehrmacht • 87, 90, 163
- Wenen • 162
- Westelijke Jordaanoever • 195
- Wet Dream Film Festival • 18, 146-147, 152-
153, 162
- Wet Universitaire Bestuurshervorming
(wub) • 129
- Wet van 20 mei 1911 tot bestrijding van de
zedeloosheid en beteugeling van de
speelzucht • 28
- Wetboek van Strafrecht (WvS) • 29
Artikel 112 • 90
- Artikel 113 • 125
- Artikel 117 • 29, 121
- Artikel 137b • 125
- Artikel 137c • 83
- Artikel 147 • 29
- Willem, ça c'est de la bande dessinée* • 199
- Willem in geuren en kleuren* • 196
- Willem Lodewijk Gymnasium • 22-23, 32
- Wipe Out Comics* • 104
- Witzend* • 104
- Winschoten • 20, 22
- Witte Fietsenplan • 86
- Witte Krant/De Papieren Tijger* • 102
- Zaandam • 84
- Zeeland • 24
- Zeister Zendingsgenootschap • 22
- Zéro* • 65-66, 74
- Zesdaagse Oorlog • 142
- zionisme • 63, 226
- Zo is het toevallig ook nog eens een keer* • 106
- zoöfilie • 166
- Zuid-Afrika • 25, 159
- Zwarte Beertjes* • 179
- zwarte humor • 57, 68, 74, 100, 179
- Zwarte Piet • 87
- Zwarte September • 173
- Zwitserland • 48, 170

